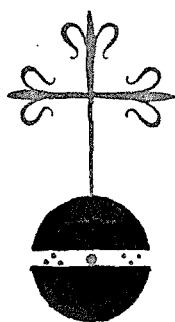

E r b o v n í
k n í Ź k a

n a r o k 1 9 3 6

V y d a l Ř á d v P r a z e

Tři kapitoly z československé heraldiky

Karel Schwarzenberg

K nejdůležitějším znakům užívaným dnes na území našeho státu náleží zajisté znak města Prahy. Znak ten prodělal mnohé změny a dnešní své podoby nabyl po válce přičiněním primátora Baxy. Je zajímavo sledovati, pokud při této změně bylo a nebylo dbáno heraldického řádu a prostého vkusu. Původci dnešního znaku vyšli ze zásady zajisté správné, že městský znak, zvláště v našich zemích, vyjadřoval vždy vztah k vrchnosti, které město podléhalo, a že proto je v duchu heraldické tradice srovnati městský znak s dnešními politickými poměry. Na druhé straně lze se ovšem tázati, jaké heraldické důsledky měl mítí zánik Rakouska, kdyžž ono žádných památek v pražském erbu nezanechalo. Rozhodnuto odstraniti císařského (t. j. římského, ne snad rakouského) orla a také císařskou korunu, ač tato udělena byla císařem Bedřichem IV. za dob plného rozkvětu českého státu a na znamení významu tehdejší Prahy. Za to ponechána ruka s mečem, připomínající obranu proti Švédům, aby zároveň připomínala statečnost legií; složitá to symbolika, ale historicky poutavá. Způsob ovšem, jakým vyřešen byl klenot uprázdněného

středního helmu, nelze nikterak označiti za šťastný. Bylo správné, že měla býti naznačena hodnost hlavního města, a bylo v duchu heraldiky použití státního znaku; způsob provedení však byl neobratný. Na prostřední kupředu obrácenou přílbu dán rostoucí ěsl: lev tak jak se spatřuje ve státním znaku, tedy napravo obrácený. Čirá to nemožnost; neboť, ač některý klenot (na př. rohy) zůstává obrácen kupředu i když stojí přílba v profilu, nelze nikdy ponechat klenot nastranu hledící při helmu en face. Bylo snadno výhnouti se této nevzhlednosti buď tím, že by se dal státní znak na kotouč či na korouhev, anebo zvolením jiného státního symbolu. [Navrhovaný pták sokol byl velmi vzhledný (až na to, že zcela v duchu heraldiky 19. století byl navržen v barvě přirozené); vhodnější by byla svatováclavská orlice.]

Výtečnou myšlenkou bylo upravit klenoty postranní v barvách městských čtvrtí; ale tím jsme se dostali k jiné nelogičnosti. Na tomto klenotu je prapor staroměstský červeno-zlato-stříbrný, a to zcela správně, na základě listiny císaře Bedřicha. Proč tedy ve skutečnosti užívá město praporu jiného, a to červenožlutého?

Chváliti nutno, že krásní štítonoši, čeští stříbrní lvi byli postaveni na zlaté lipové větve; tyto narážejíce i na český klenot i na slovanskou lípu jsou rozhodně šťastným nálezem československé heraldiky. Dobře také zdobí vzhled znaku. Ale s heslem na stuze (která je správně zbarvena v barvách městských, kdežto heslo státního znaku má barvy bezvýznamné a tudíž chyb-

né) nelze nikterak souhlasiti. Bylo-li nutno odstraniti historické Praga caput regni (a to nutno nebylo: lze je dobře přeložit Praha hlava státu, a jeho předválečný význam musel býti všem dobře znám) zajisté nebylo třeba znešvariti erb průpovídkou, jejímž jediným obsahem je historické falsum. Libušino „Město vidím veliké...“ bylo nesporně pěknější a vhodnější.

Celkový vzhled dnešního znaku je ovšem přes tyto nedostatky uspokojivý, a v tom se Praha zásluhou Dra Baxy příjemně a chvalitebně odráží od Brna, jehož boj dvou orlic na jediné kluzké přílbě náleží k humorným zjevům slavného umění heraltského.

Patrně málo lidí si uvědomuje, že řády patří do oboru heraldiky, ač nic není jistějšího; a československé řády zakládány a utvářeny byly bez sebemenšího závanu heraldického ducha. Jest toho velmi litovati. Připouštím, že málokterý moderní (t. j. po Napoleonovi vzniklý) řád je heraldicky pěkný. Významnou výjimkou jsou překrásné řády bulharské, dílo cara Ferdinanda, znalce historie a mnoha jiných věcí pod sluncem. Ale nic nezbavuje nás povinnosti zdokonaliti i tuto část státní symboliky.

Popatřme na nejvyšší náš řád, na Bílého lva. (Jest tajemné, proč to má být právě bílý lev, když ve znaku země české i v malém znaku republiky je lev stříbrný; toto laciné nahrazování heraldického kovu bílým emailem nebo nátěrem na řádových odznacích je málo vhodné. Emailu má se používati jen pro vyjádření barev

nikoliv kovů.) Stuha je pěkná, zajisté; ale to je také proto, že je vzata z původní dekorace české šlechty. Za to muž, jemuž přísluší největší zásluha o vznik Bílého lva, Dr. Guth-Jarkovský, postavil se na stanovisko, že kříž, jakožto původní dekorace je tvar v republice „naprosto neupotřebitelný“ a tak dostal řádový odznak formu pěticípé rudé hvězdy. Lvů pak nepřidělen střed odznaku, nýbrž jeho údy roztaženy do pěti cípů. Lev podle názvu řádu zůstal bílý, ale přes to na jeho prsou objevil se jakýsi dosti rušivý nástin slovenského štítku. Zlaté lipové listy mezi cípy hvězdy i věnec nad ní jsou pěkné, ač věnec dekoraci trochu prodlužuje; jen ta hvězdovitá podoba je příliš těžkopádná.

Dobře je provedena hvězda: je na ní řádové znamení, Bílý lev, kolem řádové heslo, Pravda vítězí, a jednoduché paprsky, vše jak to má být.

Ale naprosto nezdařilý je řetěz, na štěstí dosud málo udílený a téměř nepoužívaný. Pořádná řádová kollana má se skládati ze dvou, nanejvýše tří opakovaných článků, tak význačného tvaru, aby je bylo lze i zdáli poznati i lehce vyobrazovati. Za to řetěz Bílého lva tvoří dva řetízky, mezi nimiž longo intervallo jsou články, obklopené mikroskopickým lipovým listím. Jedním článkem je kupodivu samo řádové znamení, dokonce i s heslem, druhým článkem je výtvarně nehezky monogram republiky na vavřínové snítce. Je snad zřejmo, že obě tato znamení svou složitostí se za články řetězu nehodí.

Avšak zlatý lipový list, pojatý již do řádového odznaku, byl by překrásným článkem; za druhý článek

pak slušelo by vzítí některý jednoduchý státní symbol - buď slovenský bílý kříž (snad už jako doplněk bílého lva) anebo čtyři kruhy zahraničního odboje, anebo některý symbol svatováclavský. Takto upravený řetěz pak patří kolem štítu státního znaku.

Ještě méně pěkný je vojenský řád Sokola. Když je to řád Sokola, myslel by každý, že jeho odznakem je Sokol. Tomu tak ale není. Na stuze červenobílé (tedy barvy jako při Bílém lvu, což je chyba) visí pěticipá hvězda, a to, *horribile dictu* špičkou dolů, což je symbol satanistický; ve středu této, pro menší zřetelnost modrobíle smaltované hvězdy je teprv štítek - ale zase na něm není Sokol: jsou tam tři vrchy (po staročesku hůrky) a nad nimi v dáli letí tři ptáčkové, patrně tedy sokoli. - Jelikož pak pro zásluhy státní a vojenské je určen Bílý lev, slušelo by Sokola přidělití zásluhám kulturním a za jeho dekoraci určití zlatého sokola (v duchu Mánesova praporu) na trojbarevné stuze, jakou má dnes Revoluční medaile.

Nesmí se prostě zapomínati, že řád jakožto pozůstatek dob rytířských podléhá zásadám heraldiky, které obsahují konečně propracovanou nauku o znameních, a proto že řádové znamení právě tak jako erbovní znamení musí býti především viditelné. To jest, musí mítí jediný tvar a málo, avšak jasných barev. Nejlepší znaky se dají popsati pěti slovy: černá orlice ve zlatém poli, štít modrý posetý zlatými liliemi, zlatý hrad v červeném poli . . . Podobně lze popsati nejkrásnější řádová znamení: červený liliový kříž (Calatrava), bílý troj-

lišťový kříž (sv. Mořic), rudý osmihrotý kříž, v koutech lilie (sv. Štěpán toskánský) a řetězy: zlaté ocílky a plamenné křemeny (Zlaté Rouno), tři zlaté řetězy (řád Kristův), bílí sloni a bílé věže (řád Sloní).

Jednoduchost je viditelnost: to je podstata každého znaku a odznaku, to je první zásada pro vytvoření řádu. A na to u nás nebylo dostatečně pamatováno.

Zásady heraldické kresby není nesnadno pochopiti, ale musíme si je uvědomiti, máme-li posoudit díla tohoto umění. Heraldické umění je ovládáno zásadou účelnosti; není to ovšem účelnost hmotná, nýbrž pojmová. Krásný znak je ten, který plní účel znaku. Účelem znaku je označovati svého pána ve vřavě bitevní nebo zastupovati jeho osobu a práva na kórouhvích, pečetech, branách a svícnech pohřebních; oznamovati jeho příslušnost k rodu nebo pánovi neosobnímu, na př. biskupství nebo městu, dodávati osobitost překonávající věky. Proto prvním požadavkem erbu a také erbovní kresby je zřetelnost. Znak je tím dokonalejší, čím dále jej lze rozeznat - a z tohoto pravidla plynou další. Znak budiž jednoduchý. To však není v moci kreslíře, ba ani nositele znaku; starožitný rod, dědic mnoha vzpomínek, nese někdy složitý znak, že jen dějinný výklad osvětlí jeho složení. Ale i v tom případě je umělci milejší, můželi někdy pán užít znaku prostého, původního.

Dále: obraz, znamení erbovní budiž význačné. Zvíře nebo předmět na štítě musí se zdaleka odlišovat - proto musí být zdůrazněny jeho výrazné rysy. Mohutné

parohy jelena, veliké železo šípu, roztažené spáry lva, ojedinělé listy lekna dávají dobře rozeznati známé obrysy.

Vzdor tomu, že každý znak má nésti jinou heraldickou figuru, musí býti znamení brána z okruhu představ každému známých, aby každý mohl znak na první pohled poznat a také podle pouhého popisu vykreslit. Věc neznámá, (třebas zvíře okapi), jiné příliš podobná (kosatec) nebo nevýrazná a nejasná (mačeška) nebyla by vhodným znamením.

Naopak znamení známá (lev, orel, jelen, býk, zubr, had, kohout, slunce, růže, lilie, šíp, meč, sekyra, kostel...) mají své starobylé, známé tvary, ulehčující kresbu a odpovídající jednoduchým základním rysům.

Při tom zřetelnost vyžaduje, aby plocha štítu byla pokud jen možno využita a naplněna, což neobyčejně přispívá k ozdobnému vzhledu kresby a soustavy barev.

Heraldický názor na barvu zase vychází ze zřetelnosti. Pojem odstínu není v myšlení heraldickém; jsou jen základní barvy; malují se pokud možno nejjasněji.

Heraldika zná kovy, zlato a stříbro, barvu červenou, modrou, černou a zelenou; každé dvojici zbarvení štítu a znamení odpovídá určité zbarvení drobných částí (koruny, drápů atd.); dvojici tvoří vždy barva a kov.

Na štítě rytířského znaku stojí přilba s klenotem a přikryvadly, opakujícími barvy klenotu; tvar přikryvadel odletujících od helmu jakoby ve větru ataky je zvláštním průkazem umělecké dovednosti. - Ještě lze připojiti praktickou poučku: poměr výšky klenotu, hel-

mu a štítu budiž přibližně 2 : 1 : 2; čím bohatší sloh, tím větší klenot.

Mimo přilbu nebo místo ní může mít znak také jiné ozdoby - tyto však poskytují umělci méně volnosti a jejich znalost spadá ne tak do umělecké stránky heraldiky jako do jejího věcného, ceremonielního obsahu. Úpadek české heraldiky lze ovšem odvrátiti jedině znalostí vědecké i obřadné i umělecké její stránky a pozorností, kterou by uživatelé erbů (v tom hlavně stát) radám heraldiků věnovali.

Cechovní znaky na městské hradební věži v Rakovníku

Břetislav Štorm

Věžní ochoz Vysoké brány v Rakovníku je ozdoben pozdně gotickými reliefsy cechovních znamení z roku 1523. Severní a jižní strana poprsní zdi věžního ochozu je rozdělena na 9 polí, východní a západní na 8 polí. Každé pole nese jeden relief vytesaný v pískovcové desce (95 krát 119 cm). Z původního ochozu je v lapidariu městského musea zachováno 16 kamenů ve stavu dosti ubohém. (Jsou pamětníci, kteří vzácný krancel spatřovali v městském parku, kde sloužil za květináč pro nescíslné sazenice řeřišnice a floxů až do dne, kdy byl opět rozebrán a vyvezen za bránu k hřbitovnímu kostelu Nejsvětější Trojice; tam se starobylá znamení pýchy rakovnického měšťanstva v opovržení povalovala až do nedávna. K tomu lze suše poznamenat, že věci a lidské pořádky mají také své, tak řečené osudy.)

Na každé desce krancle je vytesána dvojité polokruhová arkáda bez podpor, nesoucí jednoduchou gotickou římsu. Oblouky arkád jsou ozdobeny trojlístovou kružbou. Z patek arkádových oblouků vyrůstají heraldické lilie. Kameny jsou jednoduše rámovány a dole ukončeny šikmým parapetem. Uprostřed kamene je pod obrá-

cenou heraldickou lilií umístěn štít se znamením cechu, který přispěl na stavbu brány. (Lilie je vynechána, ne-se-li štít ještě druhotné znamení, jakýsi klenot, nebo jde-li o figuru obzvláštní jako obraz sv. Václava nebo znak cechu řeznického.)

Štíty mají vesměs tvar terčů (turnajských štítů). Na prázdných štítech s dvojitým vykrojením pro vložení kopí je ještě znatelný hřbet u turnajských štítů obvyklý. Jinak jsou všechny dochované štíty vykrojené na pravé nebo na obou stranách, dole pak jsou ukončeny půlkruhovitě nebo dvěma laloky. Zlomení horního, mírně vyduťtého okraje a průsek laloků při patě štítu, naznačuje směr terčového hřbetu.

Znamení na štítech vytesaná znázorňují zpravidla nástroje a předměty k dotčeným živnostem se vztahující. Ve štítu jsou většinou umístěna podle heraldických zvyklostí (na př. limpy sladovníků křížem), někdy je obraz podán tak, že jej téměř lze pokládat za figuru heraldickou (tři řady bobrovek na pokos ve štítě pokrývačů). Zvláštní jsou figury druhotné, kosíře nad štítem koželuhů, holubice nad štítem pokrývačů, které jakoby připomínaly klenot znaků šlechtických, ale bez přílby a pokrývek.

Původ těchto heraldických znamení nelze hledati v darování panovníkem. Měšťanstvo dorůstající k moci odvážilo se heraldicky vyjádřit svou svrchovanost na ochozu městské brány, ovšem jen v mocném stínu městského znaku legitimního a králem potvrzeného.

Tradiční cechovní merky vkomponovány byly do ští-

tů v té době obvyklých. Ačkoliv jsou tyto novotné znaky heraldicky velmi výrazné, heraldických pravidel nebylo při tom přísně dbáno. Vedle heraldiky tradiční, která se neomylně řídila svými přesnými zákony, vyrůstá nová barbarská heraldika cechovní, bez určení barev, bez přílb, klenotů a pokrývek; třeba vznikla bez práva, záhy jde po boku heraldiky legitimní jako nevlastní sestra nebo neodbytný levoboček, jehož štít se jen maličko liší od štítu výsadami a právy nadaného.

Třeba se zdá, jakoby tyto divoké znaky řemesel neměly heraldického oprávnění, jevíce se spíše jako náhlé vzplanutí cechovní pýchy, která si později zřídka uchovávala své znaky neporušené, nelze popřít, že tato zdánlivě ilegitimní heraldika zapojuje se plně a bez obzvláštních výhrad do heraldického řádu 16. století a přejímá úplně heraldické formy doby; nežádá žádných jiných atributů nebo známek honosnosti než štít. Je sice trochu podivné, že poslední forma turnajského štítu slouží zároveň za kolébku cechovním znamením. Ale v tom právě můžeme spatřovat urozenou dvornost heraldiky, která mocným stavům propůjčuje štít, nikoli však meč, kopí nebo přílbu. Nebylo úkolem cechu bojovat v pořádaných čtvercích o věci, které se nikterak nedotýkaly správného pečení nebo přesného okování, ale bylo povinností cechu bránit řemeslo a počestnost řemesla proti škodám a úkladům; a proto byl dán řemeslnickým pořádkům jen holý štít k obraně.

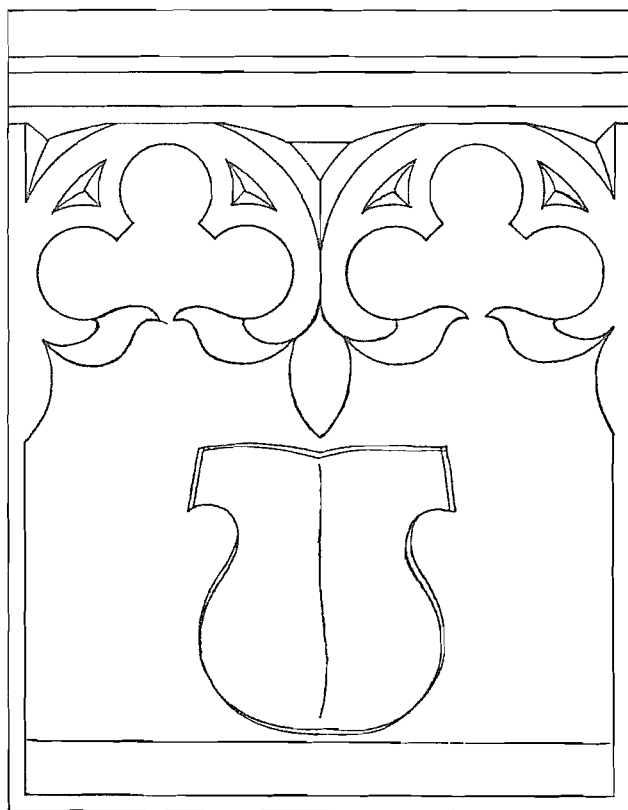
Že rakovníčtí cechové nemysleli jen na pouhou plastickou dekoraci nejmocnější věže městského opevnění,

svědčí jednání o „erbov děláni“ s mistrem Vítem z roku 1523. Mluví se tu o erbích nikoliv o znameních nebo mercích. Nelze pochybovati, že v šestnáctém století i nešlechtici jasně rozeznávali rozdíl mezi erbem a pouhým znamením. Mistr Vít nebyl asi příliš obeznámen s pravidly heraldickými, ale právě tam, kde byl odkázán na vlastní fantasii, vytvořil podivuhodné skupiny figur, na první pohled nevyvážených a neobratně sestavených, ale mohutně působících.

Škoda, že výrazné erby řemesel tak, jak jsou vytesány na krancu rakovnické Vysoké brány, nebyly pro budoucí časy uchovány autoritou královskou. (Některé cechovní znaky královské schválení měly, na příklad řezníci.) Řemeslnická znamení zachovala se sice i později v jakýchsi heraldických formách volených podle příležitosti, figury byly však rozmnožovány, měněny, barvy libovolně voleny, přidávány všelijaké atributy, takže cechovní heraldika nejví se nám dnes jako útvar jednotlý a pevný.

Otázku, zdali řemeslnické merky ve štítech na krancu brány v Rakovníku lze považovat za znaky ve smyslu heraldickém, nutno se stanoviska praktické heraldiky rozřešit kladně: byly (a doposud jsou) stavy, které takových znaků nadmíru potřebovaly (a potřebují); práci mistra Víta nutno pak považovat za skutečnou tvorbu heraldickou, která zcela vyhovuje požadavkům erbovní kresby a erbovní plastiky.

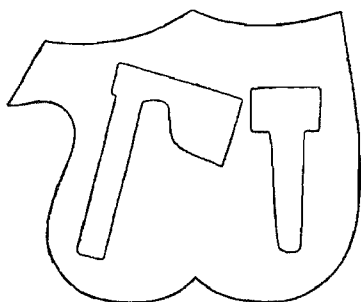
Znaky podle pořadí zachovaných kamenů v městském lapidariu rakovnickém:

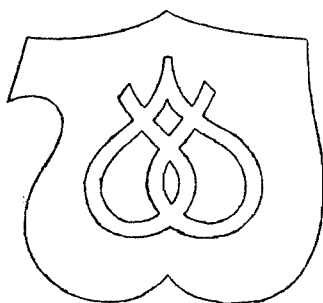
1. Štít prvního kamene je prázdný.
2. Tesaři. V pravé části štítu mírně šikmo skloněná tesařská sekera, v levé palička.
3. Pak následuje štít prázdný.
4. Pekaři. Preclík uprostřed štítu.

5. Krejčí. V hlavě štítu spočívá loket na hrotech rozvřených krejčovských nůžek.
6. Pak následuje štít s kalichem, podle zbožného podání husitským; domnívajíce se, že husitství vzdor všem pomluvám přece jen nebylo řemeslem, osmělujeme se doufat, že tento kalich je znakem některého cechu, snad zlatnického.
7. Bednáři. Uprostřed štítu sud, napravo palička, nalevo poněkud níže kladivo.
8. Pak následuje figura svatého Václava v brnění, s praporem a mečem, vpravo je vytesána věž nebo kostel, vlevo štít s orlicí.
9. Řezníci. Dvouocasý korunovaný lev držící v předních tlapách řeznickou sekeru; tento starý znak králem Janem udělený je zde rozmnožen, zřejmě z důvodů dekorativních, řeznickým nožem.
10. Koželuzi. Obraz na štítě je dvojitá šestilistá růže. Nad štítem jako klenot spočívají dva křížem položené koželužské kosíře, napravo při patě štítu je vytesáno písmeno W.
11. Sladovníci. Dvě křížem položené limpy. Mezi nimi nahoře je figura těžko určitelná.
12. Kameníci. Kosmo ležící uhelnice, vpravo nahoře oštěp, vlevo dole dláto kamenické.
13. Kováři. Podkova uprostřed štítu.
14. Pak následuje štít prázdný.
15. Pokrývači. Tři kosmé řady bobrovek. Na štítě jako klenot stojí holubice s lipovou ratolestí v zobáku.
16. Pak následuje štít prázdný.

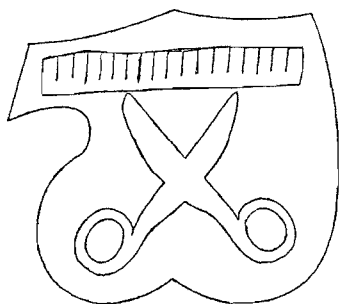
Tesaři

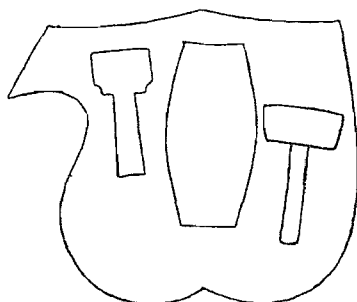
Pekaři

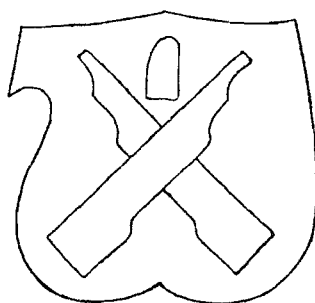
Krejčí

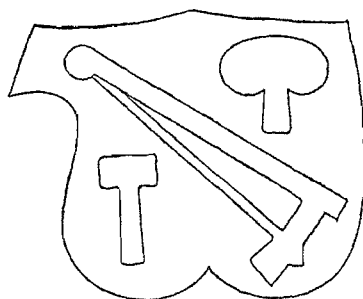
Bednáři

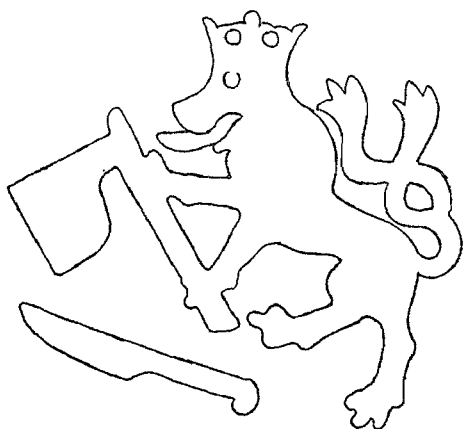
Sladovníci

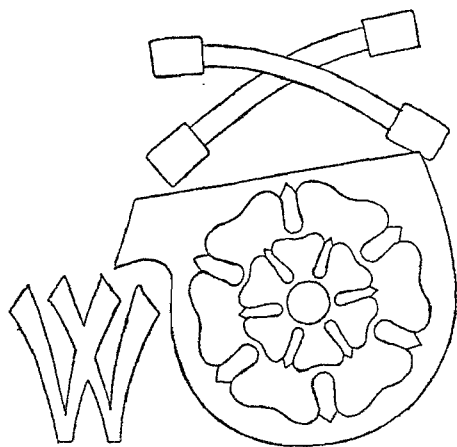
Kameníci

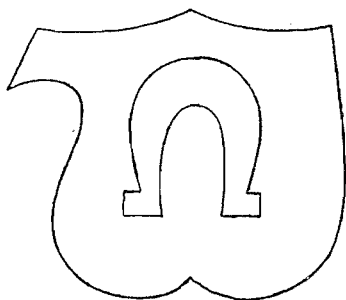
Řezníci

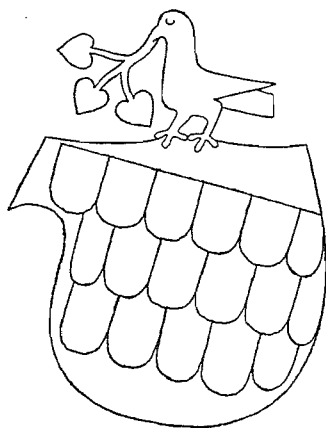
Koželuzi

Kováři

Pokrývači

Tyto v pískovci tesané znaky nenesou žádných stop po polychromii. Správné označování barev cechovních znaků je také sporné a proto se proti heraldickým pravidlům neprohřeší, kdo kresby k tomuto článku zpestří barvami. Vhodné barvy není nesnadno zvoliti, nutno jen zachovati pravidlo barva na kov, kov na barvu.

Znak v kronice Dalimilově

Rudolf Holinka

Lze pochopiti, že o kronice Dalimilově, zaujímající tak výjimečné postavení v české annalystice středověké, se psalo dosti často. Byly zjišťovány předlohy kroniky, studována její hodnota historická, její jazyk a podobně; otázka autorství se přetřásá dosud. Výsledky, k nimž se došlo, nejsou vždy shodné ani nesporné. Již hned duch kroniky je chápán rozličně podle orientace vykladačů (romantismus, německý liberalismus, mladočeský nacionalismus a t. d.). Neboť historik, jehož obzor je benadějně determinován ideály nebo předsudky doby, jen nesnadno rozpoznává znamení a hlasy generací dávno minulých. A ovšem Dalimil se svým feudálním kodexem cti a věrnosti lenního svazku je příliš vzdálen těm novodobým směrům, jež vidí záruku blaha lidí ve svobodném a ustavičném rozvoji individua po všech jeho stránkách. Chceme si všimnouti Dalimilova mystického a při tom zcela reálného pojetí znaku a jeho funkce, která jest podle kronikáře vlastním tmelem národní společnosti i nejvyšší sociální spravedlností. K tomu však třeba předeslati několik slov.

Duch, který vane kronikou Dalimilovou, jest duch šlechtický. Je to zcela určitě vyhraněný „světonázor“ a (možno-li tak říci) vrozený, nikoliv adoptovaný. Dalimil se tak jeví členem politického národa českého, jímž ovšem byla tehdy jenom šlechta, a jeho veršované se-

psání jest nejvýraznější politickou a ideovou deklarací české obce šlechtické ve středověku. Opěvává zbraně a statečnost a hlásá spravedlivost a moudrost. Na jeho verše, hlaholíci zvukem polnice, padá jasný a tvrdý odlesk věku železného, neboť na vysoké stráži, jak praví Dalimil, nelze si hověti. Proto nemůže překvapovati, že se Dalimil ztotožňuje s frondérstvím baronů proti králi (Přemyslu II.), neboť je přesvědčen, že jim bylo ukřivděno, když král porušil onu tradiční rovnováhu vzájemných kompensací mezi panovníkem a zemskými pány. Proto (a zase z téhož ducha šlechtického se to vysvětluje) Dalimil přijímá a zesiluje nářky národní obce, že král „plodí Němce“ v zemi, to jest, že do ní uvádí kolonisty. A zde vášnivá obrana Dalimilova „českého jazyka“ zdvihá se v protestu výmluvností pamětihodnou a nehynoucí. Dočítáme se ovšem, že Dalimilův odpor proti německým kramářům a Němcům vůbec je inkarnací šlechtické reakce hospodářské a ústavní, stranických obav z expanse měšťanstva a tedy nikoliv „ideálního vlastenectví“. Je v tom částečně pravda, ale terminologie, která není středověká, vzbuzuje v člověku novodobém, bez historického smyslu, představy klamné. Neběží zajisté o nové formy snadnějšího života a bezpečnosti právní (šlechta přece také podporovala kolonizaci venkovskou), nýbrž o věc docela jinou, což se nesluší zaměňovati. Dalimilovi, jako vůbec staré šlechtě byla cizí a nepřijatelná ideologie vyspělého měšťáctví, ona filosofie „pražského groše“, jež, jak se zdá Dalimilovi, šíří charakterovou slabost a zbabělost mezi

měšťany a, což je horší, rozleptává celý komplex úctyhodných tradic feudálních. Vyličiv známou epizodu několika šlechticů, kteří se příliš daleko pustili s bohatými měšťany pražskými, vykládá svůj názor na takové styky:

Neustaviční jsú časové:

již dnes stříbro dávají, zajtra budú vrahové.

Chlap svůj volíu tobě nic nedá,

pánkaje tobě, svého časa hledá.

Moci-li-ť bude kdy s tě býti,

káže-ť své i s lichvú zaplatiti.

Proti tomuto novotnému myšlení a oitění měšťáckému klade svůj ideál šlechty, jenž se mu zdá jedině hodným následování:

Po stu let chvdlie Dětríška dobrého.

Raziu-ť: Opustě všě po duši, dobývaj jmene ctného...

Dobrý rytieři, střěž se jmene zlého;

dražšieho-ť nic nenie jmene dobrého...

Co vzpružuje poněkud pessimistického Dalimila, hledícího s neklidem vstříc budoucnosti „českého jazyka“, v době, kdy se rodí nové symboly, jemu tak odporné, a upadají následkem toho válečné instinkty národa, jest vzpomínka na boje v minulosti korunované vítězstvími. Pochopí se snadno, že v této souvislosti nevynechá příležitosti, aby nevyličil, jak došlo k vzniku nebo k zlepšení erbu některého rodu národní společnosti. Tolik o Dalimilovi, abychom si ujasnili význam erbu v středověkém řádu (nebo dosah tohoto „symbolu“ jak se dnes obyčejně a nesprávně říká). Především však nutno za-

vrhnouti mínění; že Dalimil sbíral erbovní pověsti jako nějaký dilettante, aby se zavděčil svému panskému mecenáši; to je představa poněkud novodobá. Stopy takového poměru v kronice není. Je to pán, který může sebevědomě a ostře kárat některé zlozvyky šlechticů, svých vrstevníků, jako jeden z nich, což jest zholá vy-
loučeno u vaganta nebo námezdního minnesängra. Dalimilova představa o vzniku erbu, jako závěru bojové akce nebo jiného šlechtetného skutku, vyvěrá zcela organicky z jeho hrdinsky resonujícího cítění heraldického, jež jest zase integrující součástí šlechtického řádu hodnot. Tvrdé skutečnosti života, kde jsou buď porážení nebo vítězové a zděděné tradice rodové, zostřily jeho oko, aby rozpoznal, co ve vztazích společenských a národních je podstatného a reálného. Proto erb v pojetí Dalimilově není jen mlhavý symbol, slovní metafora nebo hříčka - naopak „znak na štítě“ (nehledíme-li k jeho právnímu základu a nároku, jenž byl patrný i nešlechtici) objevuje se Dalimilovi jako znamení osudové, mnohdy tragické, a obsahu docela konkrétního. Jeho heraldická řeč je stručná a pádná, jak má býti válečné heslo. V boji neumírají lidé, ale padají štíty; jména zakryta jsou slávou erbovních figur:

*...a dva mocná štíty moravská v boju zahubi...
v zeleně ruka bílá s ródků zlatú,
v zlatě panna s střělú rohatú.
V Čechách také snide jeden štít,
neb ten rod by vešken zbit:
v zlatě dva kly nad uhel čvena.*

Znak na štítě je přední dědictví rodu. Když rod dostal znak na štít, tehdy „vzešel“ a oslavil se; je to vlastně jeho rodný list. Soubor těchto znaků je nezadatelný titul slávy a cti celé obce národní, což ovšem zavazuje do budoucna ty, kdož jej nosí. Avšak střízlivý Dalimil rozeznává skutečnou slávu od pozlátka, jímž klamou turnaje. Není přítelem nadšených stoupenců klání, kteří jsou prý v skutečném boji praví „špatníci“, ježto se obává, že ideál rytířský docela zplání a vyhasne v složitých formách a ve službě paním. Proto ne každý úspěch v turnaji pokrývá erb skutečnou slávou. Dalimil znova zdůrazňuje, že znak na štítu se dobývá především „šlechtností“ na poli bitevním, to jest mečem, a jen tímto jediným a nesporným prostředkem možno jej držeti se cti a polepšovati. Tak se obyčejně děje „v užitečné válce“, čímž míní válku národu prospěšnou nebo nutnou, již se zúčastniti jest přední povinností šlechtice. Pojí-li se k statečnosti i výtečnost v radě, pak tím ovšem země jen získává. Svými výhradami čelí Dalimil nejen proti šlechticům, kteří propadli manii turnajové, nýbrž i proti nové šlechtě, kterou „starožité stříbro činí“. Lichost a škodlivost těchto novotných symbolů pro obec národní důvazuje Dalimil svými výklady o vzniku erbů starobylých rodů, a nešetře didaktickými exkursy, uvádí nás do tvrdé školy národní síly a energie. Ukazuje na celé řadě příkladů, jak se získává znaku na štítě právem.

Především šlechtností v boji. Hrdinové jsou vždy šlechtní:

*Poděbrazští prvi lézti směli (při dobývání Milána)
pro to sú ot kněže řebriu na ščítě přijeli...
Ot toho boje Róže vzhóru pojide...
Kněz i mrtva Juřika jě sě ctíti,
jeho dětem káza na ščítě črvené a bielě průhy nositi.
Neb šlechetný Juřik obersky byl přějmal,
když byl Uhřat dojimal...*

Šlechetnost jest stav, jemuž bezprostředně sluší hrdinství a věrnost - opakem toho jest hanba:

*Kněz hrad poručí Heřmanu Zvieřetickému,
rytieřiú mladému, ale přěšlechetnému,
do něhož vieru i hrdinstvo vzvědě,
a příslovie i jednoho do něho nevzvědě...*

Znaku se dobývá také výkonem ukazujícím mimořádnou sílu a odvahu, již však třeba zušlechtiti v boji. Příkladem toho byl Dětríšek (z rodu Buzoviců), jehož erb měl původ v prostém siláctví, který se však později stal hrdinou přímo legendárním:

*Mezi Čechy byl jeden jmenovaný
junoch dobrý a velmi kázaný:
Dětríšek Buzovic to bieše,
mezi hrdinami jako „Tuří roh“ slovieše.
Ten byl někdy divokú sviniú v lesě živú za uši jal,
a pro to byl na ščítě sviniú hlavu přijal.*

Pojí-li se statečnost a šlechetnost v boji s moudrostí v radě:

*Hron tu byl v radě ze všech múdřejší nazván,
pro to mu říšským králem černý lev
na zlatém ščítě dán.*

Posléze neobyčejnou silou a zručností v klání - tuto výjimku Dalimil připouští:

*Havel ratiščem doby polovičného,
pán Smil kláním doby za znamenie kapra červeného.*

Znak zavazuje; o čest běží především a ta se rozmnožuje novými skutky válečnými:

*Slušie každému dobrým býti,
neb jeho česť budú po stě let mluviť.
V tom boju mezi nálepšimi Chval bieše,
ten na ščitě ostrvu jmějieše.*

*Tu ostrva k jmeni přijde,
slušno by bylo slyšeti, kak ten rod najprv vznide...*

Někdy ovšem, podle Dalimila, se dochází také jinak k znaku, jenž jest pak mementem:

*Vršovice přijje k milosti (t. j. kníže Bedřich).
Ale, by svú hanbu jměli na paměti,
káza jim bradaticiu na ščitě jmieti,
júž sú byli jich přátelé zbiti...*

Praktická heraldika čerpá ovšem s užitekem z kroniky Dalimilovy. Ale Dalimil podává více než pouhý materiál k této tak řečené pomocné vědě historické. Svým sepsáním nás uvádí v dobu, kdy duch znaku byl ještě živý a všudy přítomný. Zdvihá se hrdinským rytmem v prostých verších kronikáře a je mocným zdrojem inspirace Dalimilovy, když vypravuje o pamětihodných okamžicích národní slávy.

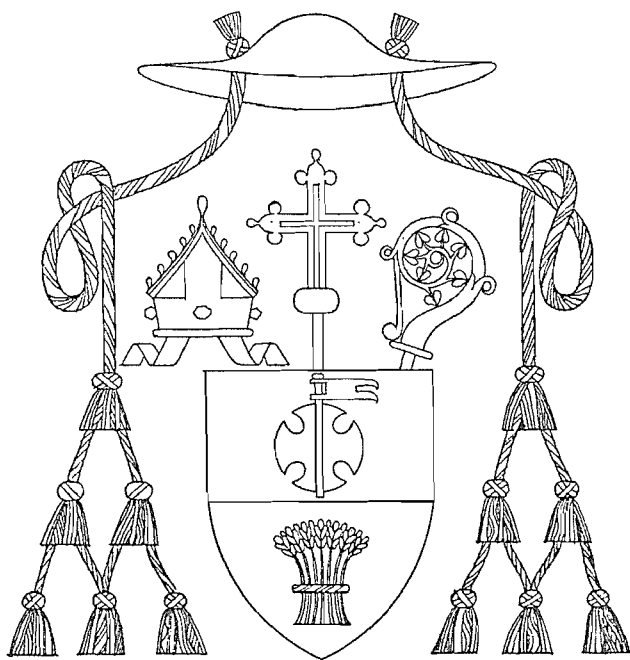
Osobní znaky biskupů v zemi Slovenské

Břetislav Štorm

V historických zemích byla církevní heraldika téměř bez výjimek pomíjena. Proto snad bychom očekávali, že na Slovensku, kde tradice heraldická je mnohem živější, zachovaly se starobylé původní znaky biskupství. Ve skutečnosti však užívají slovenští biskupové jen znaků osobních, volených a kreslených bez velké úcty k heraldickým pravidlům.

Štítů ozdobovány jsou zpravidla figurou křestního patrona biskupova (biskup trnavský - sv. Pavel, rožňavský - archanděl Michael, košický - svatý Josef), která bývá doprovázena znamením vízícím se k heslu erbovního pána. Úplné přepsání znakového hesla nosí ve štítě biskup spišský (postava anděla) a v horní polovině štítu biskup nitranský (kříž s praporcem). Biskup banskobystrický přijal do štítu znak Slovenska. Náznak tradice lze spatřovati ve znaku biskupa košického, který položil obraz svatého Josefa na ondřejský heroltský kříž vzatý z erbu jeho předchůdce biskupa Fischera Colbrie.

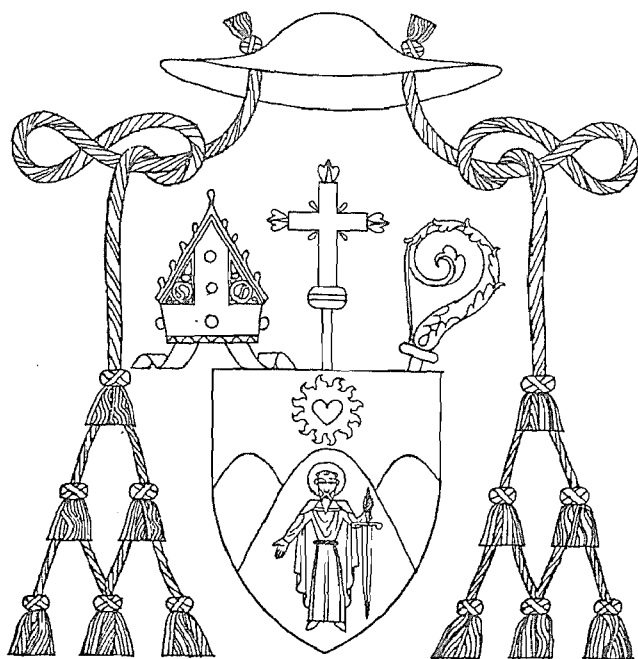
Uvážíme-li, že většina slovenských biskupství vznikla až v době novější, lze nedostatek původních znaků biskupství, nahražovaných dnes jen znaky osobními, vysvětliti netečností doby.

Jeho Excelence Msgre Karol Kmeňko, biskup nitrianský, doktor teológie, narodil sa dňa 12. prosince 1875 v Dolných Drškovicích, na kňaza vysväcený dňa 2. července 1899, na biskupa dňa 13. února 1921. - Biskupství založeno v neznámé době. Obnoveno po r. 1100.

Znak. V horní (stříbrné) polovině štítu červený kříž s praporem, v modré dolní polovině (zlatý) snop; horní pole ilustruje znakové heslo.

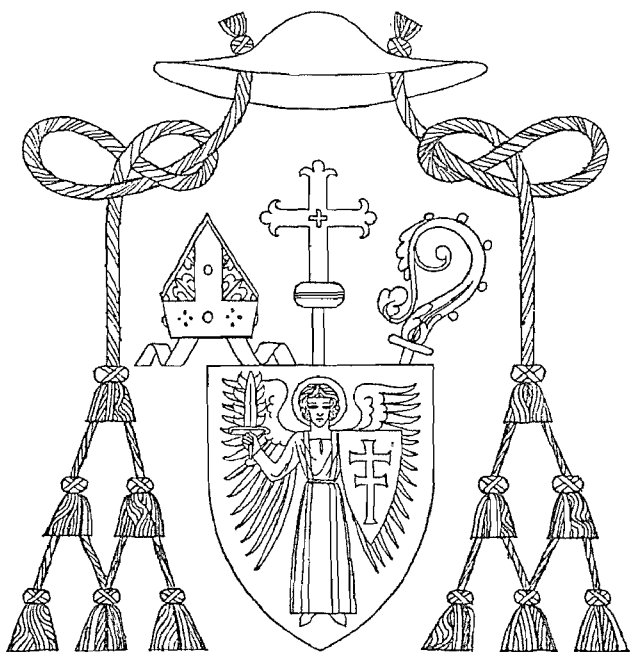
Heslo. Charitas omnia vincit.

Jeho Excelence Msgre Pavel Jantausch, biskup Prie-
nenský, apoštolský administrátor diecése trnavské, dok-
tor bohosloví, narodil se dne 27. června 1870 ve Vrbo-
vém, na kněze byl vysvěcen 21. listopadu 1893, na bi-
skupa 14. června 1925. - Biskupství založeno r. 1543.

Znak. Na černém štítě tři (stříbrné) hůrky, nahoře
(zlaté) slunce s (červeným) srdcem uprostřed. Prostřed-
ní hůrka je pokryta obrazem svatého Pavla.

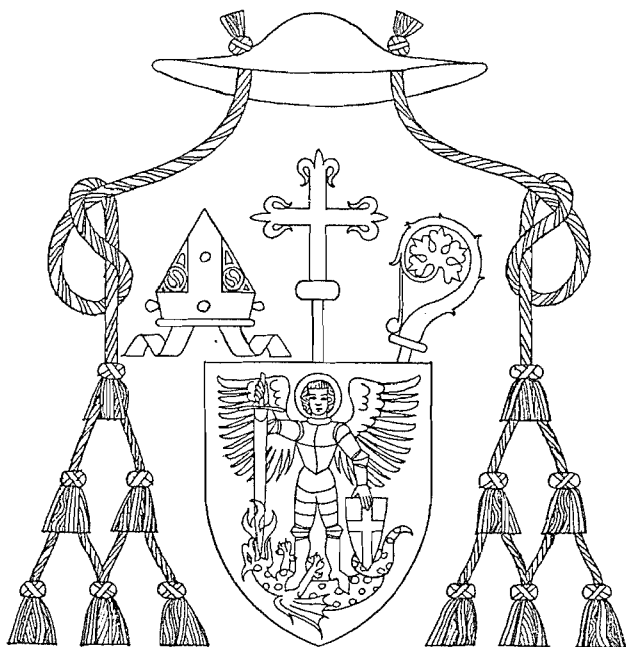
Heslo. Pro veritate cum caritate.

Jeho Excelence Msgr Ján Vojtaššák, biskup spišský, narodil se dne 14. listopadu 1877 v Zakamenom, na kněze byl posvěcen 1. července 1900, na biskupa dne 15. února 1921. - Biskupství ve spišské kapitule bylo založeno roku 1776.

Znak. V červeném štítě anděl držící v pravé ruce plamenný meč, na levém rameni nese (stříbrný) štít ozdobený patriarchálním křížem.

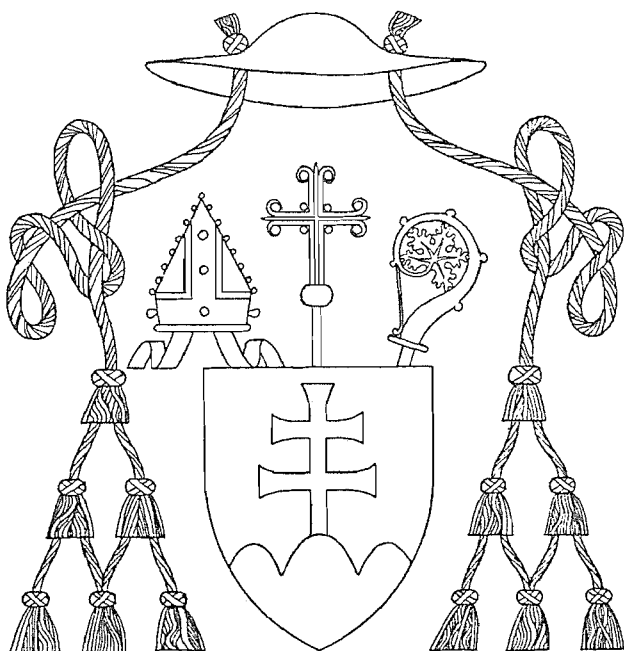
Heslo. Angelis mandavit de te.

Jeho Excelence Msgre Michal Bubnič, biskup scillitanský, apoštolský administrátor diecése rožňavské, narodil se dne 22. května 1877 v Pajštuně, na kněze byl posvěcen 22. června 1900, na biskupa v prosinci 1928. - Biskupství rožňavské bylo založeno roku 1776.

Znak. V (stříbrném) štítě archanděl Michael mečem potírá draka opíraje se o (červený) štít ozdobený (stříbrným) heroltským křížem.

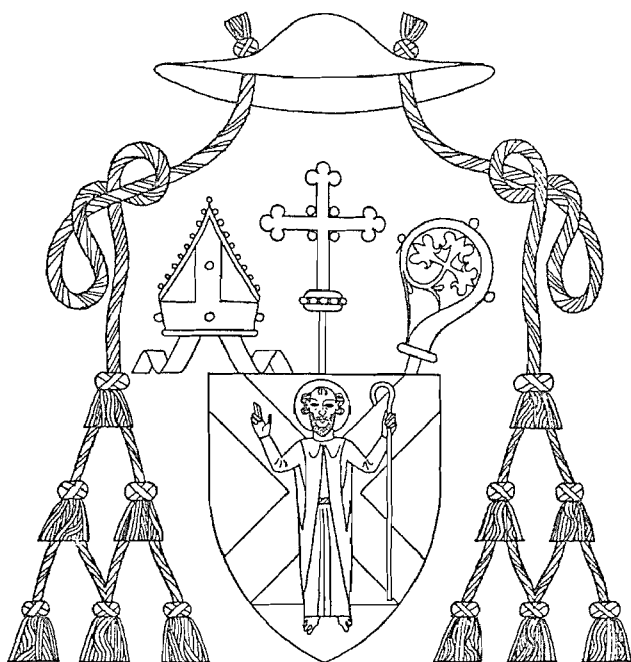
Heslo. Quis ut Deus.

Jeho Excelence Msgre Marian Blaha, biskup bansko-bystrický, narodil se dne 11. července 1869 na Hrádku v Liptově, na kněze byl posvěcen dne 29. června 1892, na biskupa dne 13. února 1921. - Biskupství bansko-bystrické bylo založeno roku 1776.

Znak. Na červeném štítě z modrého trojvrší vyrůstající stříbrný patriarchální kříž. (Znak Slovenska; kříž podle podání připomíná apoštolát sv. Cyrila a Metoděje.)

Heslo. Mites possidebunt terram.

Jeho Excelence Msgre Jozef Čársky, biskup Thagonienský, apoštolský administrátor diecése košické narodil se dne 9. května 1886 v Gbelech, na kněze byl posvěcen dne 26. července 1909, na biskupa dne 14. června 1925. - Biskupství košické bylo založeno roku 1804.

Znak. Na stříbrném štítě červený ondřejský kříž heraldický, pokrytý obrazem svatého Josefa.

Heslo. Veni quaerere quod pericrat.

Znak Colloredo-Mannsfeld

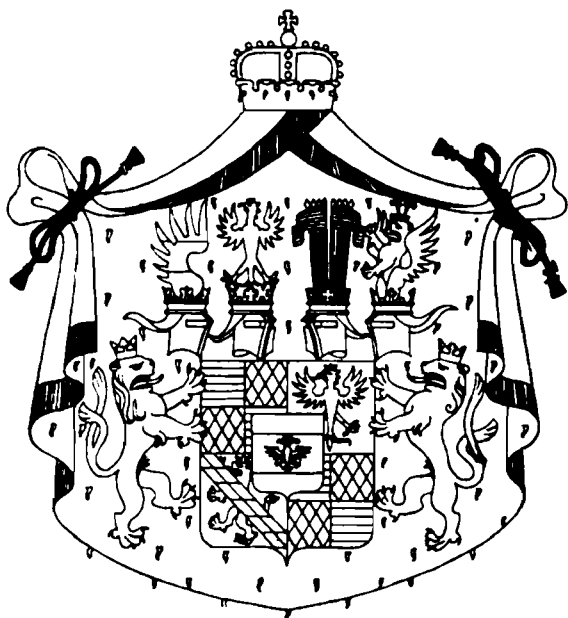
Bohumír Lifka

Dne 17. února roku 1936 slavil Josef Colloredo-Mannsfeld, pán na Opočně, Dobříši a Zbirohu, v nejkrásnějším rozvoji své kulturní aktivity sedmdesáté narozeniny. Téhož roku 16. srpna dovršilo se 300 let vlády rodu colloredovského na panství opočenském.

Svěřenství opočenské zřídil s papežskou a johanitskou velmistrovskou dispensí velkopřevor Maltského řádu v Čechách Rudolf hrabě z Colloredo-Wallsee. Znak prastarého friaulského rodu, z něhož velkopřevor, znamenitý válečník a v roce 1648 obhájce Prahy proti Švédům, pocházel, zakryl na opočenském hradě starý znak rodu Trčků z Lípy. Rozklenul se na pozdějším honosném italisujícím zámku a spojil se v XVIII. století se znakem Mansfeldů dobříšských. Jeho nositelé vrostli do české půdy svým katolictvím, které umlčelo „zmatených pietistických memoriálů kacířské“, svou udatností, s níž bojovali za novou vlast, svou péčí o svěřené statky a lesy, z nichž jejich starost a láska vytvořily v české zemi oblasti, plné půvabné přírody, architektonických památek a interiérů, bohatých svědectvími světových cest a milovnictví umění i vědy.

Znak colloredo-mannsfeldský je stříbrné břevno v černém poli (původní znak rodu Colloredo-Waldsee z poč. XIII. stol.). Na stříbrném břevně je položen černý dvojhlavý císařský orel s červenými zobáky, který má

na dvojhlavě císařskou korunu (rozhojněno od císaře Ferdinanda II. r. 1624 při povýšení do stavu říšských hrabat pro rodové větve Asquinovu a Bernardovu). Tento znak stal se r. 1775, kdy byla uzavřena sňatkem a rodovou konvencí za posledních členů rodu hrabat z Mansfeldu rodová unie, vyjádřená též spojením obou znaků, srdcovým štítkem v rozhojněném štítu čtvercém. 1. a 4. pole tohoto velkého znaku knížecího jsou opět čtvercena: v 1. a 4. čtvrti je na stříbrné půdě po třech červených břevnech, v 2. a 3. čtvrti dvojí řada červených rout střídavě se stříbrnými (znak sídelního mansfeldského panství Querfurtu). Druhé velké pole je černé a nese stříbrnou, do prava hledící zlatě korunovanou orlici se zlatým zobákem a zlatými drápy (znak panství Arnstein ve Švábsku, od 1387 po pánech z Reisteinu mansfeldského). Třetí velké pole jest modré, na něm zlatý zlatě korunovaný lev, vztyčen, přes něj jsou kosmo do protilehlých rohů položeny dva souběžné pruhy červené a bílé šachované (znak panství Heldringen ve Švábsku, od Hohensteinů r. 1484 prodaného Mansfeldům). Štitonoši velkého štítu jsou dva zlatí, zlatě korunovaní lvi s červenými vyplazenými jazyky a černými drápy. Nad štítem nesou klenoty čtyři zlatě korunované helmy. První helm nese černé do prava prostřené křídlo se stříbrným břevnem uprostřed, s přikryvadly černými a stříbrnými. Druhý helm nese stříbrnou orlici arnsteinskou, se zlatou zbrojí s přikryvadly černými a stříbrnými. Nad 3. helmem jsou dva svazky praporců po čtyřech vpravo a vlevo nakloněných, se zlatými hro-

ty a červenými pruhy na stříbrném poli, což jsou barvy shodné s barvami 1. a 3. pole hlavního štítu, přikryvadla jsou červená a stříbrná. Čtvrtý helm nese stříbrné dvojkřídlo, mezi nímž roste zlatý korunovaný lev, přikryvadla červená a bílá. Všechny popsané části znaku jsou obepjaty říšským knížecím hermelínovým pláštěm zlatě lemovaným a trásněným, pod knížecí korunou. Pod štítem dole na stuze vlnitě se vinoucí od podnoží jednoho štítonosného lva ke druhému je vepsáno rodové heslo: HAEC PEPERIT VIRTUS.

Velký sdružený znak knížecí příslušel s knížecí hodností - podle rodového ustanovení z 24. XI. 1775, císařovnou Marií Terezií stvrzeného 29. XII. 1775 - pouze panujícímu členu rodu. Jeho prvorozený syn nebo jiný designovaný následník nesl podle téže konvence po čas života knížecího otce nebo designátora jediný titul „hraběte z Mansfeldu“, čímž hleděno bylo k samostatnému dalšímu trvání jména vymřelého rodu. Může užívatí původního znaku mansfeldského: štítu s obrazcem s 1. pole velkého knížecího znaku (viz výše, červená břevna na stříbrné půdě v 1. a 4. poli a červené a stříbrné routy v 2. a 3. poli). Hraběcí členové rodu užívali polepšeného colloredovského znaku z roku 1624: oválného štítu se stříbrným břevnem v černém poli, na břevně položen černý císařský orel. Nad štítem je hraběcí koruna. Štít je variabilně podle individuálních hodností obdán odlišnými symboly a slohovou kartuší.

Od znaků české větve rodu liší se znaky hraběcích větví italských, i když se u nich prazákladní znak pánů z Waldsee vždy vyskytá. Markýzi z Colloreda z linie Weikardovy mají v znaku, potvrzeném císařem Karlem VI. roku 1725, čtvrceném, v 1. a 4. poli stříbrné břevno na černé půdě, v 2. a 3. poli černé vpravo stoupající stupňové břevno na stříbrné půdě, jako srdcový štít pak původní znak Colloredů z Waldsee s císařským orlem. Klenoty jsou 4 praporce, 2 oštěpy, polnice a halapartna, pod štítem dvě dělové hlavně.

Hrabata Colloredo z Mels-Albany užívají čtvrceného štítu, v 1. poli je na červené půdě stříbrný ondřejský

kříž, pokrytý pěti zlatými slunci, v 2. a 3. zlatém poli je zpřímá hledící korunovaná hlava mužská s plnovousem, v 4. poli stojí na stříbrné půdě zpřímá zlatý žitný snop. Střední oválný štítek je svisle dělen, vpravo na černé půdě spatřuje se stříbrné příčné břevno pánů z Waldsee, vlevo je půda šestkrát svisle pruhována barvou zlatou a modrou. Nad štítem panská koruna.

Hrabata Colloredo-Mels z Prodolone užívají poltěného štítu, vlevo na červené půdě leží příčné stříbrné břevno, vpravo na stříbrné půdě stojí kolmo červený luk.

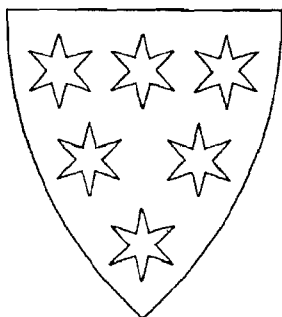
Ze zajímavých a heraldicky krásných individuálně pozměněných znaků členů rodu Colloredů budtež zmíněny: rakouského polního maršálka Karla hr. z Colloreda (1718-1786) z linie Weikardovy, komthura řádu Německých rytířů ve Vídni (čtvrcený štít, v 1. a 4. poli na stříbrné půdě prostý černý kříž Německého řádu, v 2. a 3. poli na černé půdě stříbrné břevno s císařským orlem, tento štít podložen je velkým komthurským křížem Německého řádu. Mezi jeho rameny, skříženy ve tvaru ondřejského kříže, vyčnívají konce dvou maršálských holí. Nad štítem hraběcí koruna), Frà Josefa Marie hr. z Colloredo-Wallsee (1735-1818), komthura řádu Maltských rytířů a inspektora pohraničních oddílů rak.-uh. armády (analogicky jako předešlý podložený maltským komthurským osmicípým křížem), Jeronyma hr. z Colloredo-Wallsee (1732-1812), knížete arcibiskupa salzburského a kardinála Antonína Theodora hr. z Colloredo-Wallsee (1729-1811), knížete arcibiskupa olomouckého.

Znaky svatých tří Králů

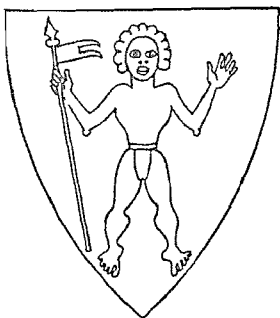
podle korouhevních znamení na tabulovém obraze Klanění ze staré archy katedrálního chrámu v Košicích (nyní ve státní galerii ve Vídni).

V popředí výjevu, klečící, obětují Králové dary božskému dítěti, v pozadí uctivě přihlížejí dvořané a zbrojnoši; nad hlavami zástupu trčí tři praporce se znameními hvězd, mouřenína a půlměsíce.

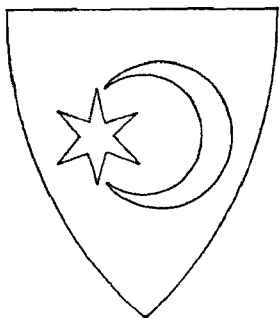
Souvislost mezi postavami Králů a obrazy na praporecích jest chatrná. Nechceme badati o pravých majitelích znaků a ponecháváme toto skrovné tajemství středověku.

Znak první. V (modrém) poli štítu spočívá šest (žlých) osmihrotých hvězd (3, 2, 1).

Znak druhý. V (stříbrném) poli štítu (černý) polonahý mouřenín třímající v pravé ruce kopí s praporcem.

Znak třetí. V (červeném) poli štítu (stříbrný) půlměsíc se (zlatou) osmihrotou hvězdou. (Podle toho by turečtí sultáni vzešli z rodu starobylého a velmi urozeného.)

Starý znak zemí koruny české

Dne 7. září 1836 byl císař Ferdinand Pátý v katedrále svatého Víta na hradě pražském korunován na krále českého.

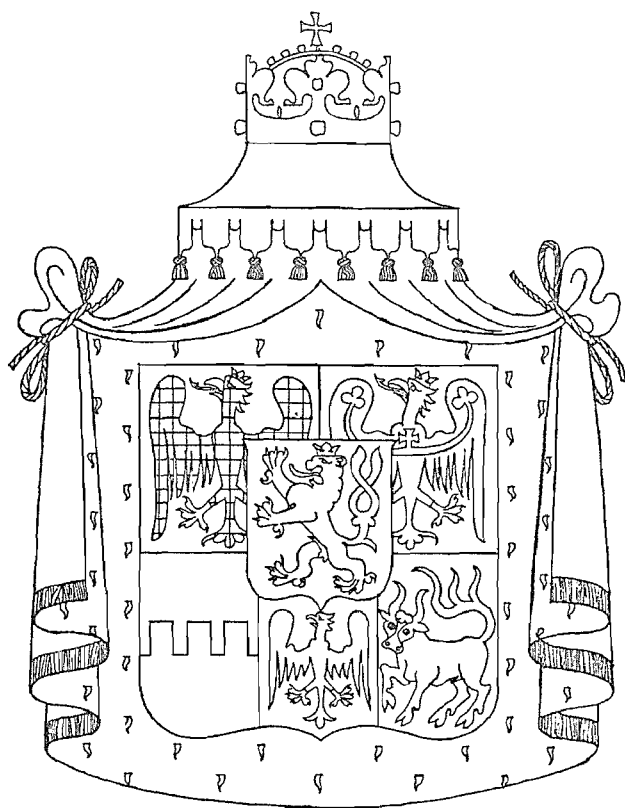
Dne 12. září byla korunována Maria Anna Sardinská. Korunovační obřady konal kníže arcibiskup pražský a primas český Ondřej Alois hrabě Ankwicz ze Skarbek-Poslalice.

Byla to poslední česká korunovace královská.

Štít starého znaku království českého je rozdělen; horní polovice je rozpolcena, dolní dvakrát štípena. Uprostřed hlavního štítu leží štít srdeční.

V prvním modrém poli štítu stříbrně a červeně šachovaná, korunovaná orlice se zlatou zbrojí (markrabství Moravské), v druhém poli zlatém černá, korunovaná orlice se stříbrným obroučkem, na koncích ozdobeným trojlístem a uprostřed křížkem, s červenou zbrojí (vévodství Slezské); v třetím poli, modrém, zlatá hradební zeď s cimbuřím (markrabství Horní Lužice), na čtvrtém modrém poli zlatá orlice s červenou zbrojí (knížectví těšínské), v pátém poli, stříbrném, červený vůl (markrabství Dolní Lužice). Na červeném štítě srdečním stříbrný korunovaný dvouocasý lev se zlatou zbrojí (království České).

Štít leží pod znakovým stanem purpurovým, podšílým hermelínem; na vrcholu stanu spočívá královská koruna česká.

V tomto starém znaku spatřují se stále ještě erby zemí dávno pro korunu českou ztracených.

Jejich znaky zůstaly však vzdor tomu na štítu království, aby připomínaly, co bylo ztraceno.

Znak Jeho Eminence Karla kardinála Kašpara knížete arcibiskupa pražského

Dne 20. listopadu roku 1935 byl v tajné konsistoři Jeho Svatosti papežem Piem XI. jmenován arcibiskup pražský Karel Kašpar kardinálem.

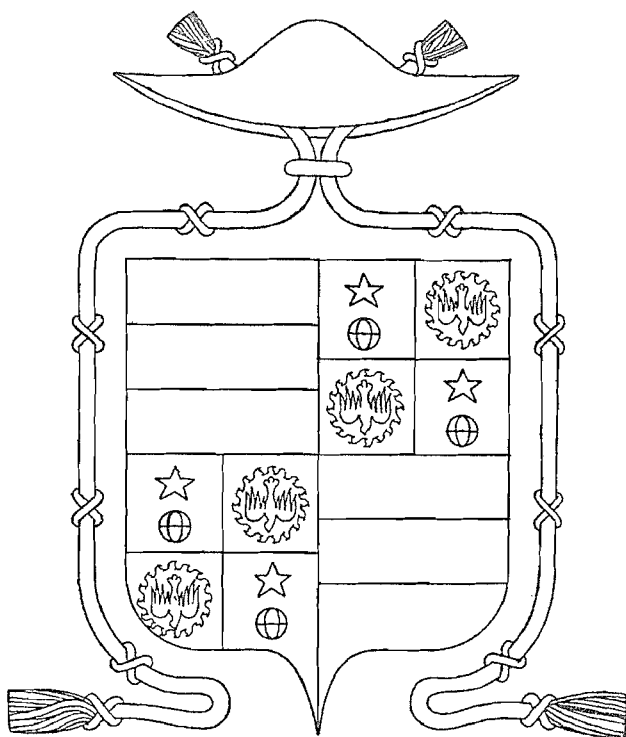
Štít znaku Jeho Eminence je rozčtvrcen. V prvním a čtvrtém poli spatřuje se znak arcibiskupství pražského, v černém poli zlaté břevno. Druhé a třetí pole (osobní znak) je opět rozčtvrceno. V první a čtvrté modré čtvrtce září nad míčem zlatá pěticípá hvězda, v druhé a třetí červené čtvrtce stříbrná zářící holubice.

Heslo: In nomine Domini.

Nad štítem vznáší se purpurový klobouk; purpurové šňůry klobouku, ozdobené pěti uzly, vínou se kolem štítu.

Štít znaku bývá kladen na knížecí purpurový plášť podšitý hermelínem a nad štítem spočívají zpravidla odznaky arcibiskupské a knížecí. Takový způsob kresby však značně potlačuje zřetelnost znakových figur a proto bylo od tak nákladného zobrazení upuštěno a zvolen tvar jednoduchý a starobylý.

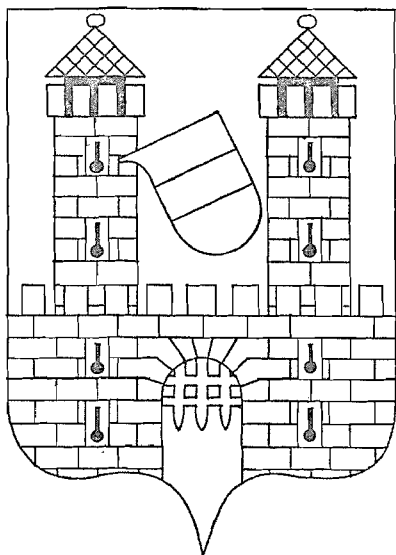
(Zlatého břevna v černém poli užívali biskupové a arcibiskupové pražští od nepaměti. Ve starších dobách téměř vždy spojovali s tímto neměnným znakem svůj znak osobní ať už zděděný nebo volený. V nejnovější

době jedině arcibiskup František Kordač užíval jen starého znaku arcibiskupství.)

(Míč s hvězdou byl do osobního znaku přijat z úcty k dětství svaté Teresie Ježíškovy, holubice pak připomíná katedrálu svatého Ducha, odkud Jeho Eminence před vstupem na arcibiskupský stolec v Praze vládla diecési královéhradecké.)

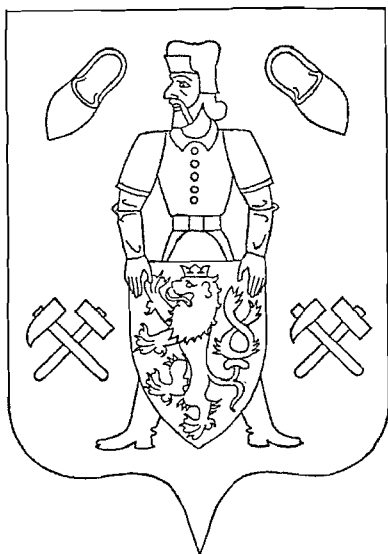
Znak města Roudnice

V modrém poli spatřuje se stříbrná hradba s cimbuřím, v hradbě brána se zdviženou černou mříží; bránu chrání dvě stříbrné věže. Mezi věžemi kosmo leží červený štít se stříbrným břevnem.

Je možné, že červený štítek se stříbrným břevnem jest vlastně znakem arcibiskupství pražského; barva černá byla později nahrazena červenou a zlato stříbrem. Roudnice patřila už od roku 1194 pražskému biskupství.

Znak města Vodňan

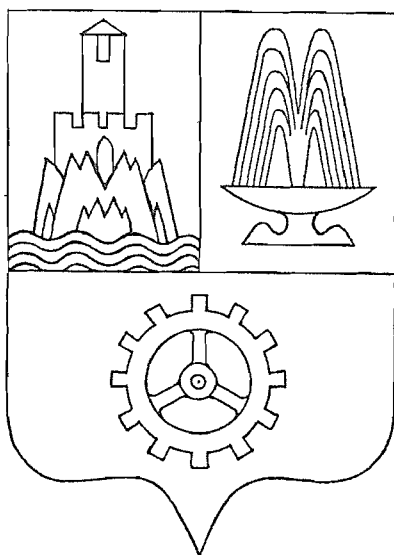

Vodňany oslavují roku 1936 šestistylé výročí povýšení na královské město.

Ve zlatém poli stojí slavnostně oblečený horník v zeleném klobouku opíraje se o červený štít se stříbrným dvouocasým lvem. Po stranách štítu hornická znamení (kladivo a špičák), nahoře u hlavy horníka s každé strany šikmo a kosmo zlatý hornický dřevák.

. Původní znak se sv. Václavem nahrazen novým roku 1569.

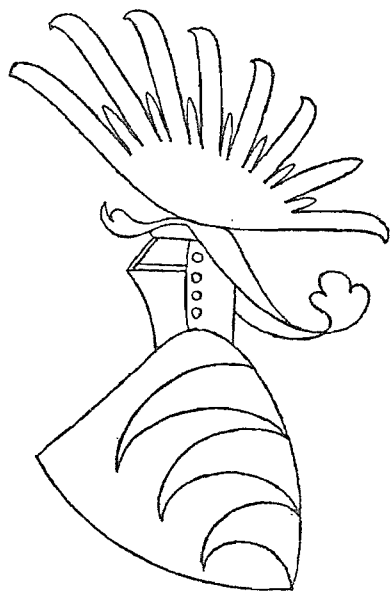
Znak města Střekova

Roku 1936 byla vesnice Střekov povýšena na město. Znak města byl schválen v zasedání městského zastupitelstva dne 8. dubna 1936.

Štít je rozdělen na tři pole. Napravo ve zlatém poli modrý obraz hradu Střekova, nalevo v modrém poli ze zlaté mísy tryská stříbrný pramen, v červeném dolním poli stříbrné ozubené kolo. (Minulost, léčivé prameny, průmysl.)

František Xaver Kinský

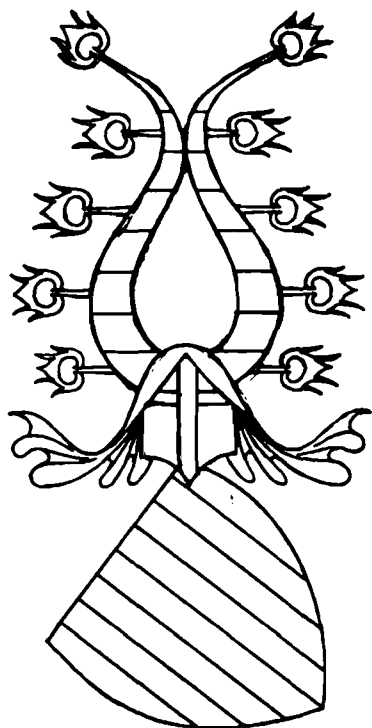

Dne 10. prosince roku 1935 zemřel na Chlumci František Xaver Kinský, bývalý komoří, legační rada ve výslužbě, majorátní pán na Chlumci. Narodil se dne 23. května 1878.

Z levé strany červeného štítu vyrůstají tři stříbrné vlčí zuby. Na přílbě spočívají křídla zevně červená, uvnitř stříbrná. Pokrývky jsou červené podšité stříbrem.

Heslo: Bůh, čest, vlast.

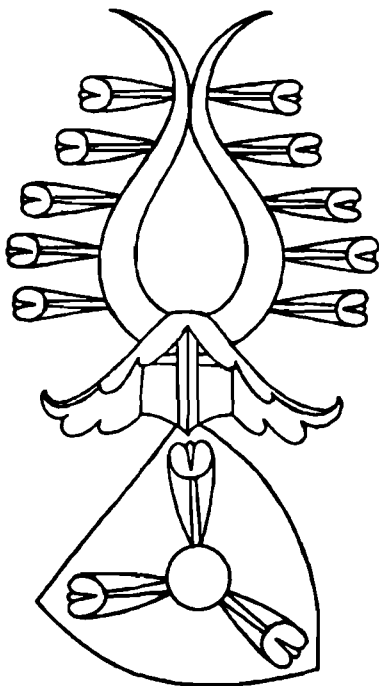
Bedřich Schwarzenberg

Dne 2. října roku 1936 zemřel na zámku v Tochovicích JUDr. Bedřich Schwarzenberg.

Sedmkrát stříbrně a modře štípený štít nese přilbu, ze které vyrůstají rohy sedmkrát stříbrně a modře dělené a posázené pavími pery.

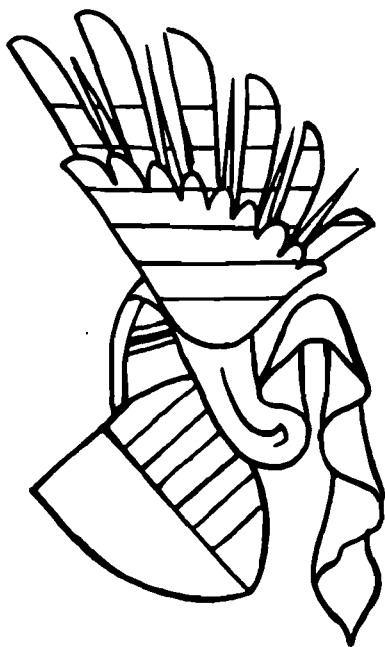
Otto Jan Nepomuk Harrach

Dne 10. listopadu r. 1935 zemřel na Červeném Hrádku u Nechanic Otto Jan Nepomuk Harrach.

V červeném štítě tři stříbrná pštrosí pera vetknutá do zlaté koule. Klenot: červené rohy ozdobené stříbrnými pštrosími pery. Pokrývky červené, podšité stříbrem.

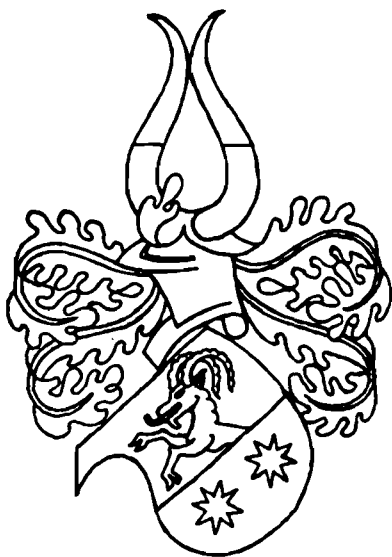
Rudolf Děpold Černín

Rudolf Děpold Černín na Dymokurech pojal dne 18. září roku 1935 za ženu Bedřišku z Wenckheimu.

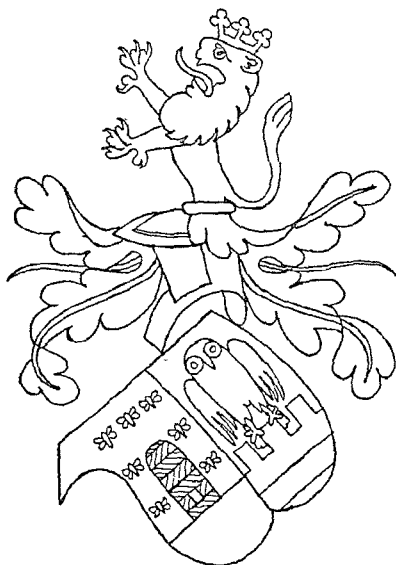
Původní znak poloutrojříčí je polcený štít červený a modrý, v levé polovině tři stříbrné řeky neb břevna. Klenot jsou modrá křídla orličí, na nich trojříčí. Přikryvadla modrá a stříbrná.

Wostárkové z Wacetína

V horní zlacené polovině děleného štítu červený rostoucí kozel, v dolní modré polovině dvě zlaté osmicípé hvězdy. Z přílby vyrůstají rohy dělené: horní polovina pravého rohu zlatá, dolní černá; horní polovina levého modrá, dolní zlatá. Pokrývky vpravo červené, vlevo modré, obě poloviny podšité zlatem. (Podle majestátu císaře Matyáše, krále českého ze dne 16. dubna roku 1617.)

Kašpar Brožovský z Pravoslav

V pravé modré polovině rozpolceného štítu na zeleném pažitu stojí zlatý úl, obklopený zlatými včelami, v levé stříbrné polovině na (červené) hradební zdi sedí sova. Z točenice na přílbě vyrůstá stříbrný korunovaný lev. Pokrývky jsou modré, zlatem podšité. (Podle majestátu císaře Františka I. ze dne 4. ledna roku 1811. - Poznámka: Sova může být černá nebo červená. V duchu doby byla jistě myšlena v barvě přirozené.)

Poznámky

Znaky knížat církevních

Znak pana kardinála Kašpara není nakreslen podle oficiálních předloh. Jeho Eminence užívá zpravidla štítu tvaru vejcovitého s pseudobarokním olemováním; za štítem vyčnívá patriarchální kříž, nad tím se vznáší purpurový kardinálský klobouk s 15 třapci na každé straně. Štít sám je rozdělen v podobě písmene T: v horním poli je znak arcibiskupství, v pravém míček a hvězda, v levém holubice. Pod štítem vine se páska s heslem *In nomine Domini*.

Při kresbě prelátského znaku nutno pamatovati, že podstatnou částí znaku je štít; proto postačí, jestliže v naléhavé potřebě zůstane prostě při štítu. K označení hodnosti postačí položit nad štít klobouk. Stupeň hodnosti lze na šňůrách klobouku označit buď třapci (novější způsob) nebo uzly; tento způsob zejména u vyšších hodností jest důstojnější a jednodušší.

V úplném znaku kněžském nutno mezi štít a klobouk nakreslit insignie, které jsou s hodností pána znaku spojeny. Jsou to: Infule, berla, kříž, meč a koruna.

Lze tedy prelátský znak kresliti: 1. jako prostý štít, 2. štít s kloboukem, 3. štít s insigniemi, 4. štít s insigniemi a kloboukem, 5. štít s insigniemi a kloboukem na znakovém plášti (jestliže hodnost duchovní je spojena s titulem knížete).

Vzdor pravidlu mohou se objeviti výjimky, podepřené starobyklou tradicí, nelze však libovolně a bezdůvodně upravovati znak dnes, v době tak neheraldické.

Tvar štítu nemá podléhat historisující dekoraci. Dělení na pole má být co možná jasné a jednoduché (polcení, dělení, čtvrcení). Podle pravidel klade se znak úřadu do prvního a čtvrtého pole čtvrceného štítu, znak osobní do pole druhého a třetího.

Osobní znak kardinála Kašpara je složen ze dvou znaků. Nelze tedy jednu polovinu znaku (míček s hvězdou) umístiti do pole druhého a druhou polovinu (holubice) do pole třetího; celý znak osobní musí být vložen stejně do pole druhého i třetího. Protože polcením vznikly by plochy figurám nepřiměřené, zvoleno bylo znovu čtvrcení. Tak je znak rozdělen správně podle pravidel i podle praxe. Heraldika má nad pomyšlení přísné zákony, které nelze porušiti libovůlí, dává však rozsáhlou možnost správných řešení.

Řešení od počátku špatné a neheraldické udržuje se jen žárlivým střežením detailů a bezvýznamností.

Tvorba je možná jen v kázni řádu. Libovůle je neplodná. Heraldické kázni se nenaučíme na malůvkách z 19. století, ale na příkladech středověkých.

František Kašpar Brožovský z Pravoslav

Literatura o Františku Kašparu Brožovském šl. z Pravoslav je rozhodně menší, než by si jí tento znamenitý právník, historik, vlastenec a knihomil zasluhoval. To

nejpodstatnější z toho, co by se o jeho životě mělo vědět, shrnul Antonín Rybička třicet let po smrti Brožovského do svých Pomůcek životopisných k dějepisu literárnímu v Čechách (Časopis Musea Království Českého, XXXVIII, 1864, str. 89-98, č. 4) a z této Rybičkovy práce otiskujeme zde několik dat.

František Kašpar Brožovský narodil se v Slaném z otce Antonína Bernarda Brožovského a jeho manželky Marie, rozené Radnické, dne 24. října 1765. Navštěvoval školy piaristické v Slaném, pak universitu v Praze, kde studoval nejdříve filosofii (1779-81) pod Tesánkem, Strnadem, Seibtem a Wolfem, později práva pod Azzonim, Dinzenhofrem, Voldřichem a Burkem (do r. 1785). Pak byl dva roky úředníkem krajského úřadu v Rakovníku, r. 1787 stal se právním čili justiciářem na statcích Bezděkovském, Obiteckém a Dlačkovském na Klatovsku a r. 1788 byl jmenován radním při magistrátě v Českém Krumlově. Tamodtud odešel r. 1793 k magistrátu do Chebu, odkud byl r. 1796 jmenován radou zemského soudu v Lublíně v západní Haliči, tehdy k Rakousku přivtělené, kde zůstal plných deset let, totiž do r. 1806, kdy byl na vlastní žádost přeložen k zeňskému soudu do Prahy. Roku 1807 byl jmenován apelačním radou, a o čtyři leta později ho císař František I. majestátem ze dne 4. ledna 1811 povýšil do stavu šlechtického, aby směl užívati erbu a psáti se z Pravoslav, kterýž majestát byl dne 24. června 1811 vložen také do register stavovských. Po tomto vyznamenání setrval Brožovský z Pravoslav ještě plných 19

let v úřadě. Zemřel dne 26. června 1850 a byl pocho-
ván v Slaném, kde je jeho hrob dosud udržován.

O přívlastku, který si Brožovský při povýšení do sta-
vu šlechtického vybral, píše Antonín Rybička na uve-
deném místě:

„Klada vždy zvláštní váhu na to, žeby byl potomek
staročeské rodiny vladyské Prošovských z Prošovic (ač-
koliv nemohl toho platně dovést), zvolil sobě také při
svém povýšení do stavu šlechtického, ryze český titul:
z Pravoslav, což času toho nemalou sensací způsobilo,
anž tehdež žijícím odrodilcům i k nemalému pohorše-
ní bylo; neboť již od časů bitvy bělohorské Čechové
i Moravané byli odvykli psáti a titulovati se po česku,
alébrž téměř všechny tehdejší osoby novoštitné libo-
vali sobě v předikátech německých: z ...berku, ...steinu,
...felsu, ...sternu, ...hausu a t. p.“

Erb Brožovskému propůjčený popisuje Rybička tak-
to: „Štít na zděl rozpoltěný, v jehož přední modré polo-
vici oul včel na zeleném trávníku, v zadní stříbrné po-
lovici ale zeď zbořená s pěti(?) stinkami a na prostřední
z nich sova sedící se spatřuje; nad štítem leží helm ote-
vřený, okolo něhož přikryvadla po pravé straně modrou
barvou potažená dolů visí, a nad helmem koruna zlatá,
z níž lev stříbrný s korunou vychází.“ *O. F. Babler.*

(Popis Rybičkův jest dobrým příkladem velmi zvě-
tralé heraldické praxe devatenáctého století. Rybička si
ce všechno správně popisuje, ale k stručné jasnosti go-
tické má příliš daleko.)

(Ladislav Domečka) Znak města Hradce Králové

(Ze zprávy o činnosti městského průmyslového musea v Hradci Králové za rok 1934-1935, str. 3-20.) Na základě nových poznatků doplňuje autor svou starší práci o městském znaku a při tom hledí se též vyrovnati s ostatní literaturou tohoto thematicu se týkající. Dnešní znak královéhradecký představuje štít, v jehož červeném poli je dvouocasý, stříbrný lev ze znaku království českého vlevo hledící, s korunou, zuby a drápy zlatými, držící předními tlapami oblouk zlatého písmena G. Tohoto znaku začalo město užívati teprve počátkem osmnáctého století a je vlastně samovolnou kombinací dvou znaků předchozích. Původním znakem města jakožto města královského byl znak království českého, vedle něho od roku asi 1460, tedy od doby panování krále Jiřího, začíná se souběžně vyskytovat znak druhý, totiž veliké, zlaté písmeno G v modrém poli, znamenajíc pravděpodobně počáteční písmeno krále Jiřího. Jako zajímavost konstatuje autor, že žádný ze znaků těch nebyl městu Hradci Králové udělen zvláštní listinou královskou, nýbrž že všechny tři, byvše mlčky uznány, nabyly právní moci „*via facti*“ *Fr. Navrátil.*

Poznámky k heraldice měst

Mnohá města považují svůj znak jen za obtížný obřadní předmět dekorační a jsou zpravidla na rozpacích, kdy, kde a jak má být městský znak užíván. Praxe je zpra-

vidla taková, že starý středověký znak, rozhlodaný povětrností, tlí na městské bráně a druhý v odloženém pečetičku starostově. A často se stává (což v městské heraldice není nic neobvyklého), že nikdo na světě nám nepoví, jak tento znak vlastně vypadá. - Skrupulantům, kteří se obávají, že znak by mohl být zneuctěn na místě nenáležitém, nutno připomenouti, že se nehodí ozdobovati jím obecní plivátka a některé jiné méně důstojné věci. Pro potřebu těch, kteří mají trochu dobré vůle, připojujeme seznam věcí, které mohou s prospěchem a se ctí nositi městský znak; brána, kostel, městské domy, městské ústavy, akty městského úřadu, kočár starostův, prapor Národní gardy, nádraží, pečeti a razítka, dalmatiky městských heroldů, hrobka purkmistrů, zvony, čepele pobočních zbraní městské stráže, pohřební štíty, kalichy a monstrance darované městem, pamětní spisy, jmenování čestným občanem, jmenovací dekrety městských úředníků, hrot radniční věže a jiných věcí veliké množství.

Malování znaků

Znaky pro tuto knížku byly opět nakresleny bez vyznačení barev šrafováním, aby čistota tónů nebyla při kolorování zbytečně stíněna. Barvy nutno míchat s opatrností, aby tóny byly jasné, výrazné, ne příliš syté a křiklavé. Aby stříbro znakových figur nemizelo v bílém pozadí, nutno všechny stříbrné části znaku pokládati tónem slabě šedým. Zlato třeba vyznačiti chromo-

vou žlutí zlomenou sienou pálenou. Pro červenou barvu dobře se hodí rumělka, pro modrou berlínská modř, pro zelenou chromová žluť míchaná s berlínskou modří, pro černou mírně zředěná lampová čern. Při kolorování nutno mít na paměti, že kresba nesmí být barvami porušena.

Tradice

Dnes se na všech stranách mluví o tradici (přeškoda, že zatvrzelý prach padá tak skoupě jako ve středověku; mladistvá tradice nemá se často čím opeřiti), ale o budování tradice objevují se jen zřídka představy velmi mlhavé. Znaky, které by památku našeho věku na stáletí zachovaly, jsou však odsouzeny jako přežitek.

Obálka

je upravena jako znak nejvyššího číšníka království českého. Tato hodnost příslušela od roku 1716 hlavě rodu Černínů z Chudenic.

Černínové jsou jediným pozůstatkem rozrodu poloutrojříčů, zvaného Drslavici. Pán na zděděných hradech Jindřichově Hradci a Chudenicích užíval titulu vladaře domu hradeckého a chudenicického.

Poděkování

Děkuji panu profesorovi Rudolfovi Pucholdovi za po-

pis a snímky cechovních erbů z městského lapidaria rakovnického, důstojnému pánu P. Marcelu Horniakovi S. S. za vyhledání znaků slovenských biskupů, Ph. Dr. Bohumíru Lifkovi a prof. Františku Navrátilovi za přátelská upozornění a panu purkmistrovi města Střekova za zaslání návrhu na městský znak. *Břetislav Štorm.*

K článku o Colloredo-Mannsfeldském znaku

Literatura: Josef Colloredo-Mannsfeld 1866-1936. Sborník statí k sedmdesátým narozeninám. Vydalo úřednictvo Colloredo-Mannsfeldských velkostatků, redigovali Jan Halík a Dr. Bohumír Lifka. Praha 1936. 4°. (Zde popis znaku od Dra Antónína Markusa a na obálce barevná reprodukce znaku v kresbě K. Svolinského. V obšírné bibliografii rodu z pera pisatele této statí dotýkají se rodové heraldiky zvl. čísla 125, 131, 134, 136, 139, 140, 141, 142, 148. Bibliografie vyšla i ve zvláštním otisku s kresbou znaku od Břetislava Štorma.)

Erbovní knížka na rok 1936

Karel Schwarzenberg: Tři kapitoly z československé heraldiky (strana 9) - Štorm: Cechovní znaky na městské hradební věži v Rakovníku (17) - Rudolf Holinka: Znak v kronice Dalimilové (27) - Břetislav Štorm: Osobní znaky biskupů v zemi Slovenské (34) - Bohumír Lífka: Znak rodu Colloredo-Mannsfeld (41) - Znaky svatých tři Králů (46) - Znak J. E. Karla kardinála Kašpara (50) - Znak města Roudnice (52) - Znak města Vodňan (53) - Znak města Střekova (54) - František Xaver Kinský (55) - Bedřich Schwarzenberg (56) - Otto Jan Nepomuk Harrach (57) - Rudolf Děpold Černín (58) - Wostárkové z Wacetina (59) - Kašpar Brožovský z Pravoslav (60) - Poznámky (61).

Tuto knížku vydal Řád v Praze v měsíci lednu 1937. Redigoval a upravil Břetislav Štorm. Znak rodu Černínů nakreslil Karel Schwarzenberg, ostatní Břetislav Štorm. Vytiskla Občanská tiskárna v Praze. Vydáno bylo 500 výtisků na dílovém papíře a 50 na holandu; tato knížka má číslo

